

VESTIGII MEDIEVALE TIMPURI ÎN PODIȘUL MOLDOVEI ȘI SEMNIFICAȚIA LOR

Dan Gh. Teodor

Early medieval evidences in Moldova Plateau and their significance

Summary: During the Middle Ages, as in other eras, plateau areas offered favorable conditions for the establishment of human communities. The region between the Eastern Carpathians and the River Dniester, Moldova Plateau, with good soils for agriculture, crossed by a vast river network and once covered mostly by dense forests, was a favorable natural environment in which could continuously develop many villages of sedentary farmers, but also settlements of migrants settled in those regions.

The archeological researches conducted in Moldova Plateau for understanding the ethno-demographic proportion between centuries V-XI d.AD. attested throughout the different stages a relatively large number of settlements and cemeteries. Their number has increased or decreased from one period to another due to ingress of migrants, the displacement of some of them or climate change.

The most significant demographic growth is recorded during X-XI centuries from when were certified about 950 targets. Demographic growth in this period is due to a certain climate overheating due to solar activity, thereby creating better conditions for increasing agricultural production, increased trade and improved living conditions. The conditions offered by the Moldova Plateau ensured continuity and density of native villages, preservation of Latin language and Christian faith.

Keywords: Moldova Plateau, Middle Ages, demographic fluctuations.

În evoluția comunităților sătești din perioada secolelor V-XI d.Hr., ca de altfel în toate perioadele istorice din regiunile de la nordul Dunării de Jos, un rol important și determinant l-au avut relieful și clima, mediul natural, influențând diferențiat, atât dezvoltarea populației sedentare, cât și pe aceea a grupurilor migratoare sau nomade.

În perioada corespunzătoare evului mediu timpuriu, pentru regiunile dintre Carpații Orientali și Nistru, o importanță aparte pentru dezvoltarea comunităților umane au avut-o formele de relief care alcătuiesc Podișul Moldovei.

Această întinsă formă de relief este delimitată către vest de zonele montane și piemontane ale Carpaților Răsăriteni, la est de cursul mijlociu și inferior al Nistrului, fiind mărginită la nord de prelungirile Podișului Podolic, iar la sud de Câmpiile Siretului, Buceagului și Nistrului Inferior. În cuprinsul ariei sale, sunt delimitate mai multe subunități distincte precum Podișul Sucevei, Podișul Central, Podișul Bârladului, al Covurluiului, Sorocei sau Cogâlnicului. Teritoriile acestor subunități sunt străbătute de numeroase ape precum Siretul, Prutul și Nistrul, cu numeroși afluenți, dintre care mai importanți sunt râurile Suceava, Moldova, Bistrița, Trotuș, Bârlad, Răut și Bâc. Înălțimile medii cuprinse între 300 și 400 m, existența unor platouri mici, clima temperată, condițiile meteorologice favorabile și întinsele suprafețe acoperite altădată cu dese păduri de fag, stejar, arțar sau ulm, au oferit din cele mai vechi timpuri condiții prielnice pentru alcătuirea și dezvoltarea comunităților sătești sedentare¹. Aceleași bune condiții de viațuire le-a oferit Podișul Moldovei și unora din grupurile de migratori germani și slavi, nomazii, sarmații, alanii sau cutrigurii, preferând câmpiile și zonele de stepă².

Pentru populația sedentară, zonele de podiș ofereau cele mai avantajoase elemente geo-climatice, satele având astfel posibilitatea de a exploata solurile fertile pentru agricultură, de a utiliza sursele bogate de apă și de a folosi cu multe beneficii pădurile de foioase. De asemenea, depunerile de oxizi de fier existente în unele platouri, mlaștini sau râuri ofereau bune posibilități de a fi extras fierul, materie primă esențială pentru făurirea uneltelor și armelor.

Realitățile etno-demografice, social-economice și culturale din perioada secolelor V-XI d.Hr. în aceste forme de relief au fost evidențiate prin intermediul intenselor investigații arheologice sistematice sau al cercetărilor de suprafață, întreprinse constant în întregul areal geografic timp de peste o jumătate de secol³.

¹ V. Tufescu, **Teritoriul și populația României**, în *Istoria Românilor*, I, București 2001, p. 11-15; Șt. Ciobanu, **Basarabia**, Chișinău 1993, p. 14-17.

² Maria Comșa, **Rolul mediului natural (munți, păduri, bălți), în menținerea elementului autohton la nord de Dunăre în secolele III-VII**, în *Hierasus*, VII-VIII, 1989, p. 259-267.

³ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Emilia Zaharia, **Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al VIII-lea**, București, 1970; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, **Repertoriul arheologic al județului Botoșani**, vol. I-II, București 1976; G. Coman, **Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui**, București, 1980; V. Chirica, M. Tanasache, **Repertoriul arheologic al județului Iași**, vol. I-II,

Prin intermediul cercetărilor întreprinse, din perioada cuprinsă între mijlocul secolului al V-lea și începutul celei de a doua jumătăți a secolului al VI-lea, în Podișul Moldovei au fost descoperite circa 200 de așezări, necropole sau vestigii izolate. Dintre acestea, mai importante, cercetate prin săpături sistematice, amintim pe cele de la Costișa⁴ și Davideni-Neamț⁵, Botoșana-Suceava⁶, Drăgești-Vaslui⁷, Nicolina-Iași⁸ și Hansca-Ialoveni⁹, de unde au fost scoase la iveală vestigii deosebit de interesante pe baza cărora s-a putut formula, pentru prima oară, conceptul de cultură materială romanică, denumită, după cele mai semnificative descoperiri, *Costișa-Botoșana-Hansca*¹⁰. Acest aspect de cultură materială, după cum s-a demonstrat¹¹, prezintă evidente trăsături romane târzii, asemănătoare într-o anumită măsură culturii de tip *Cireșanu*¹² datând din aceeași vreme și răspândită în regiunile dintre Carpații sudici și Dunărea de Jos, precum și acelei din Transilvania, denumită în general de tip *Bratei-Țaga*¹³, împreună

Iași 1984-1985; D.Gh. Teodor, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI*, București, 1997; G. Postică, *Civilizația medievală timpurie din spațiul pruto-nistean (secolele V-XIII)*, București 2007, p. 423-444.

⁴ D.Gh. Teodor, V. Căpitanu, I. Mitrea, *Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale din secolele V-VII e.n. din Moldova*, în *Carpica*, I, 1968, p. 233-247.

⁵ I. Mitrea, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII*, Piatra Neamț, 2001, p. 133-156.

⁶ D.Gh. Teodor, *Conceptul de cultură „Costișa-Botoșana”. Considerații privind continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele V-VII e.n.*, în *SAA*, I, 1983, p. 215-229; idem, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V-VII e.n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984.

⁷ D.Gh. Teodor, V. Coman, Ruxandra Alaiba, *Săpăturile arheologice de la Drăgești-Vaslui*, în *MCA*, Oradea, 1979, p. 285-288; D.Gh. Teodor, G. Coman, *Săpăturile de la Drăgești-Vaslui*, în *MCA*, București, 1983, p. 456-462.

⁸ I. Ioniță, *Eine Ziedlung der Jüngerer Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Iași Nicolina (Rumänien)*, în *Palast und Hütte*, Mainz, 1982, p. 567-586; idem, *Importante descoperiri arheologice din perioada de formare a poporului român în așezarea de la Iași-Nicolina*, în *ArhMold*, X, 1985, p. 30-48.

⁹ G. Postică, *Românii din Codrii Moldovei în evul mediu timpuriu (studiu arheologic pe baza ceramicii din așezarea Hansca)*, Chișinău, 1994, p. 107-109.

¹⁰ D.Gh. Teodor, *op. cit.*, în *SAA*, I, 1983, p. 215-229.

¹¹ *Ibidem*, p. 227-229.

¹² V. Teodorescu, *Cireșanu – un aspect cultural aparținând populației daco-romane din secolele IV-V e.n. la sud de Carpați*, în *Studii și Cercetări*, I, Ploiești, 1984, p. 51-100.

¹³ I. Nestor, *Les donnée archéologiques et les problèmes de la formation de peuple roumaine*, în *RRH*, 3, 1964, p. 399-404; D.Gh. Teodor, *La population autochtone au nord de Bas Danube aux VIe-VIIe n.e.*, în *Românii în Istoria universală*, vol. III, Iași, 1988,

alcătuind, în ansamblul spațiului carpato-dunărean, o remarcabilă unitate etno-culturală¹⁴. Existența acestor aspecte culturale asemănătoare arată neîndoiește că, în perioada cuprinsă între destrămarea conglomeratului hunic și începutul migrației slavilor, comunitățile sătești autohtone au fost capabile să refacă unitatea civilizației provincial romanice, afectată vizibil în veacurile anterioare de invaziile sarmatice, gotice și hunice.

Situația etno-demografică se schimbă în mare măsură în perioada cuprinsă între mijlocul secolului al VI-lea și mijlocul secolului al VII-lea. Din această perioadă cercetările arheologice au descoperit în Podișul Moldovei un număr de aproximativ 400 de obiective. În afară de unele așezări deja amintite, care au și orizonturi din această vreme, mai importante cercetate prin săpături sunt cele de la Dodești¹⁵ și Rateșul Cuzei-Vaslui¹⁶, Bacău-Curtea Domnească¹⁷ și Ștefan cel Mare-Bacău¹⁸, Târpești-Neamț¹⁹, Cucorăni-Botoșani²⁰, Budeni-Suceava²¹, Iași-Crucea lui Ferent²², Dănceni-Ialoveni²³, Mălăești-Rășcani²⁴, Rașcov-Hotin²⁵ sau

p. 161; idem, *Cu privire la unele aspecte etno-culturale de la nordul Dunării de Jos în secolele V-VI d.Hr.*, în *Musaios*, X, 2005, p. 86; Ligia Bârzu, *L'établissement nr. 1 de Bratei dép. de Sibiu*, în *Dacia*, NS, XXXVIII-XXXIX, 1994-1995, p. 239-295; D. Protase, *Țaga. Două așezări din perioada finală a etnogenezei românilor (sec. IV-VII și VII-VIII)*, Cluj-Napoca 2003, p. 7-51.

¹⁴ Ligia Bârzu, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, București, 1979, p. 64-65, 73, 76.

¹⁵ D.Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI-XI e.n. de la Dodești-Vaslui*, Iași 1984, p. 20-48.

¹⁶ Idem, *op.cit.*, București 1987, p. 134.

¹⁷ I. Mitrea, Al. Artimon, *Descoperiri prefeudale la Curtea Domnească Bacău*, în *Carpica*, IV, 1971, p. 225-251; idem, *Bacău-reședința voievodală*, Bacău, 1996, p. 25-40.

¹⁸ I. Mitrea, *Așezarea medievală timpurie de la Ștefan cel Mare-Gutinaș, județul Bacău*, Onești, 2015.

¹⁹ Silvia Marinescu Bâlcu, *Târpești. From prehistory to history in Eastern Romania*, în *BAR*, 107, Oxford 1981, p. 133-136.

²⁰ Silvia Teodor, *Săpăturile de la Cucorăni*, în *ArhMold*, 1975, p. 151-155.

²¹ Eadem, *Săpăturile arheologice de la Budeni, com. Dolhasca (Suceava)*, în *Anuar-Suceava*, V 1978, p. 146-147.

²² D.Gh. Teodor, *Descoperirile prefeudale de la Iași-Crucea lui Ferent*, în *CercetIst*, II, Iași 1975, p. 118-122.

²³ I. Corman, *Contribuții la istoria spațiului pruto-nistean în epoca evului mediu timpuriu (sec. V-VII d.Chr.)*, Chișinău 1998, p. 136 cu bibliografia descoperirilor.

²⁴ P.P. Birnea, V.A. Dergacev, *Ranneslavijanskoe selișče „starye Mălăești”*, în *Materialy I Issledovanja po Archaeology i Etnografi Moldavskoi SSR*, Chișinău, 1964, p. 221-228;

I. Corman, *op.cit.*, p. 144.

²⁵ I.V. Baran, *Zilišča masterskie po poseleniei Rașkov I*, în *Archeologija-Kiev*, 42, 1983,

Codin-Cernăuți²⁶. Vestigiile atestate prin intermediul investigațiilor întreprinse în obiectivele din această vreme atestă schimbări importante în conținutul culturii materiale. Aceste schimbări s-au datorat unor cauze multiple de ordin social, economic și politic. Perioada secolelor VI-VII este marcată în Podișul Moldovei de marile deplasări de populație slavă și alană către regiunile imperiului bizantin de la sud de Dunăre. Unele dintre aceste grupuri de migratori se vor stabili temporar sau definitiv în regiunile de la est de Carpați intrând în contact direct cu numeroasele comunități sătești romanice. Prezența acestor migratori în arealul geografic menționat explică și numărul considerabil mai mare al obiectivelor existente, în comparație cu cel atestat în perioada anterioară, a secolelor V-VI.

Conflictele militare care vor avea loc în regiunea Dunării de Jos și care se vor solda în jurul anilor 602 cu prăbușirea graniței bizantine de pe fluviu, vor schimba raporturile etno-demografice din zonele Podișului Moldovei, ca și din alte părți ale spațiului de la nordul Dunării de Jos, trăsăturile care caracterizează conținutul culturii materiale specifice acestei vremi înregistrând un anumit regres. De asemenea, în vremea respectivă cercetările arheologice au atestat și unele deplasări de grupuri romanice, purtătoare ale aspectului cultural de factură romano-bizantină de tip *Ipotești-Cândești*²⁷, infiltrate în arealul moldav, care au sporit astfel ponderea elementelor romanice deja existente, contribuind în același timp la procesul de asimilare a resturilor slave stabilite definitiv aici²⁸.

În secolele care vor urma prăbușirii graniței dunărene a imperiului, evoluția societății locale din Podișul Moldovei va cunoaște o serie de transformări de ordin social, economic și cultural concomitent cu unele importante schimbări etno-demografice.

p. 73-80; V.D. Baran, *Pražkaja kul'tura Podnestrovja (po materialam u s Raškov)*, Kiev, 1988; idem, *Slavjanskaja drevnja rannesrednevekov'ja (po materialam posselenja V-VI u s Raškov)*, în *Drevnosti slovjan i Rus'*, Moskva, 1988, p. 12-18.

²⁶ Irina P. Russanova, B.O. Timoșciuk, *Kodyn – slovjanskoe poselenje V-VII vv na r. Prut*, Maskva, 1884.

²⁷ V. Teodorescu, *Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din N-E Munteniei*, în *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 485-502; idem, *O nouă cultură recent precizată în țara noastră-cultura Ipotești-Cândești (sec. V-VII e.n.)*, în *Sesiunea de Comunicări Științifice a Muzeelor de Istorie*, vol II, București 1971, p. 104-130; Susana Dolinescu Ferche, *La culture Ipotești-Ciurel-Cândești (V^e-VIIe siècles). La situation en Valachie*, în *Dacia*, NS, XXVIII, 1984, 1-2, p. 117-147.

²⁸ D.Gh. Teodor, *Considerații privind unele aspecte ale etnogenezei românești*, în *ArhMold*, XXXIV, 2011, p. 181.

Astfel, în perioada secolelor VII-VIII, marea majoritate a grupurilor slave care s-au stabilit definitiv în aceste zone va începe să se integreze treptat în comunitățile sătești romanice. Din această vreme, cercetările arheologice au identificat un număr de circa 200 de obiective. Dintre acestea au fost cercetate sistematic destul de multe, mai importante fiind acelea de la Lozna-Botoșani²⁹, Poiana-Suceava³⁰, Borniș-Neamț³¹, Hlingeni-Șoldănești³², Mășcăuți-Crâuleni³³ sau Tribujeni (Scoc)-Orhei³⁴. Pe baza trăsăturilor care caracterizează cultura materială din această perioadă s-a putut stabili că elementele principale care o ilustrează apar ca o sinteză între tradițiile locale romanice și influențele transmise de slavi și într-o oarecare măsură și de civilizația bizantină, sinteză denumită cultura de tip *Lozna-Borniș*³⁵. Acest aspect cultural poate fi definit și ca prefigurând una din etapele importante ale preliminariilor civilizației vechi românești. Este perioada când, cu excepția pătrunderii unor mici grupuri de slavi și alani sau a trecerii protobulgarilor către sudul Dunării, s-a instaurat o relativă liniște politică de care au beneficiat comunitățile sătești de la nord de Dunăre, în general. Absența evenimentelor militare de mare anvergură și diminuarea evidentă a unor noi pătrunderi de populații migratoare au favorizat sporirea numărului de așezări, astfel că pentru secolele IX-X se constată din nou mărirea acestora, fiind atestate peste 220 de locuri cu vestigii din epoca respectivă.

În perioada următoare, secolele X-XI, numărul comunităților umane va spori din nou înregistrându-se o adevărată explozie demografică. Cercetările arheologice întreprinse au atestat aproximativ

²⁹ Idem, **Un centru meșteșugăresc din evul mediu timpuriu. Cercetările arheologice de la Lozna-Botoșani**, Brăila 2011.

³⁰ M. Andronic, **Poiana, o așezare din secolele VIII-IX d.Chr.**, Suceava 2005.

³¹ D.Gh. Teodor, Rodica Popovici, **Așezarea medievală timpurie de la Borniș-Vărărie, jud. Neamț**, în *Mem.Antiq*, XIX, 1994, p. 334-353.

³² Natalia Gol'ceva, Maria Kašuba, **Glinženi II, mnogoslójnyi pamjatnik Srednego Podnestrov'ja**, Tiraspol 1995.

³³ S. Mustață, **Populația spațiului Pruto-nistean în secolele VIII-IX**, Chișinău 2005, p. 171 cu bibliografia.

³⁴ N.P. Tel'nov, **Raskopki posselenija Skok**, în *Archeologiceskie Issledovanij v Moldavii*, 1984, Chișinău 1986, p. 187-193.

³⁵ D.Gh. Teodor, **Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-IX**, în *Carpica*, II, 1969, p. 300-301; idem, **Interferențe etno-culturale la est și sud de Carpați în secolele V-XI d. Hr.**, în *Musaioș*, XII, 2007, p. 146-147.

950 de obiective din această vreme în Podișul Moldovei. Cauzele acestei creșteri demografice sunt multiple, unele încă greu de precizat, dar nu trebuie omis faptul că, tocmai în perioada menționată, specialiștii au apreciat că în întreaga Europă a avut loc o încălzire considerabilă a climei datorată unei intense activități solare³⁶, care a favorizat sporirea producției agricole. Aceasta a însemnat, pentru comunitățile sătești un spor economic semnificativ, intensificarea relațiilor comerciale, condiții mai bune de trai, roirea satelor etc.

Din perioada secolelor X-XI au fost cercetate sistematic mai multe obiective dintre care mai importante sunt acelea de la Șendreni-Galați³⁷, Hansca-Ialoveni³⁸, Oituz³⁹ și Oncești-Bacău⁴⁰, Gura Idrici⁴¹, Murgeni⁴² și Epureni-Vaslui⁴³, Brănești-Orhei⁴⁴, Durlești-Chișinău⁴⁵, Gliboca-Storojneț⁴⁶, Revno-Chițmani⁴⁷ sau Dobrinăuți-Zastavna⁴⁸. Vestigiile

³⁶ E. le Roy Ladurie, *Historie du climat depuis l'anne mille*, Paris, 1967, p. 23-27, 180-182.

³⁷ D.Gh. Teodor, *Descoperirile arheologice de la Șendreni-Galați*, în *Danubius*, I, 1967, p. 129-135.

³⁸ G. Postică, N.P. Tel'nov, *Rannesrednevekovie poselenie Hansca-La Matcă*, în *Arheogiceskie Issledovanija v Moldavii v 1981*, Chișinău 1985, p. 142-152; G. Postică, *op. cit.*, 1994, p. 20-21.

³⁹ D.Gh. Teodor, C. Buzdugan, I. Mitrea, *Descoperirile arheologice de la Oituz (jud. Bacău)*, în *Carpica*, II, 1969, p. 309-324.

⁴⁰ I. Mitrea, *Așezarea prefeudală de la Oncești (jud. Bacău)*, în *Carpica*, IV, 1971, p. 271-285.

⁴¹ G. Coman, Ruxandra Maxim Alaiba, *Săpăturile arheologice de la Gura-Idrici-Vaslui*, în *MCA*, Tulcea, 1980, p. 450-454; Ruxandra Maxim Alaiba, *Săpăturile arheologice din așezarea de la Gura-Idrici, secole VIII-IX (jud. Vaslui)*, în *AMM*, III-IV, 1981-1982, p. 81-96; D.Gh. Teodor, Ruxandra Alaiba, *Săpăturile arheologice de la Gura-Idrici-Vaslui*, în *MCA*, București 1983, p. 464-469.

⁴² G. Coman, *Murgeni. Contribuții la istoria unei străvechi așezări*, Vaslui 1973, p. 45-59; idem, *op.cit.*, București 1980, p. 186-187.

⁴³ D.Gh. Teodor, *Așezarea feudală timpurie de la Epureni-Vaslui*, în *ArhMold*, XI, 1987, p. 141-166.

⁴⁴ G.B. Fedorov, *Naselenie prutsko-dnestrovskovo mezhdureč'ja v I tysjačeleți n.e.*, Moskva, 1960, p. 280, 290-304.

⁴⁵ I. Tentiuc, *Cercetări arheologice în așezarea Durlești-Valea Babei*, în *ArhMold*, XVII, 1994, p. 255-288.

⁴⁶ P.A. Timoščuk, *Slov'jan Pivičnoj Bukovini, V-IX st.*, Kiev, 1976, p. 65-72, 162-163.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 147-149, 178.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 74-48; idem, *Vostočnoslavjaskaja obščina VI-X vv n.e.*, Moskva, 1990, p. 154-156.

descoperite în obiectivele din această vreme ilustrează trăsăturile esențiale ale unei culturi evolute, vechi românești (de tip Dridu)⁴⁹, unitară pe întreg teritoriul carpato-dunăreano-pontic⁵⁰.

Este important de reținut că de-a lungul diferitelor etape din perioada secolelor V-XI, în ansamblul Podișului Moldovei s-a constatat existența unor microzone cu o concentrare relativ mare de obiective, atât în zona submontană, cât și în zonele situate în interfluviile amintite. Aceste concentrări au apărut ca urmare a constituirii unor uniuni de obști sătești, structuri social-economice și administrative care au continuat și în Evul Mediu, supraviețuind secole de-a rândul ca enclave ale țărănimii libere, pe care documentele vremii le-au înregistrat cu numele de obști sătești de răzeși⁵¹.

În acest larg context, este necesar să arătăm că, spre sfârșitul secolului al IX-lea și în veacurile următoare, ca o recrudescență a unor noi pătrunderi de populație migratoare, nomadă (unguri, uzi, pecenegi, cumani), uniunile de obști reușesc să se organizeze temeinic și din punct de vedere militar construind cetăți de apărare, așezări puternic fortificate cu palisade și șanțuri de apărare, situate pe platformele mai înalte ale podișului, ca cele de la Fundu-Herții⁵², Dersca⁵³, Oroftiana⁵⁴, Baranga⁵⁵ și Tudora-Botoșani⁵⁶, Calfa-Anenii Noi⁵⁷, Răciula-Călărași⁵⁸, Alcedar-

⁴⁹ I. Nestor, *Contributions archéologiques au problème de Proto-roumain. La civilisation de Dridu*, în *Dacia*, NS, II, 1958, p. 371-382; Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuții la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, București 1967.

⁵⁰ D.Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 227-278; idem, *Apartenența etnică a culturii Dridu*, în *Cercetst*, IV, 1973, p. 128-141; Eugenia Zaharia, *Câteva observații despre arheologia și istoria secolelor VIII-XI pe teritoriul RS România*, în *Aluta*, I, 1969, p. 115-126.

⁵¹ P.P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orânduirea feudală*, București 1964, p. 17-32.

⁵² M. Petrescu-Dîmbovița, D.Gh. Teodor, *Sisteme de fortificații medievale timpurii. Așezarea de la Fundu-Herții (jud. Botoșani)*, Iași 1987.

⁵³ D.Gh. Teodor, *Așezarea întărită medievală timpurie de la Dersca-Botoșani*, în *Hierasus*, XI, 2001, p. 107-130.

⁵⁴ Idem, *Les établissements fortifiés des régions Est-Carpatiques de la Roumanie*, în *SlovArch*, XXVI, 1987, 1, p. 69-72.

⁵⁵ N. Zaharia, M. Petrescu Dîmbovița, Emilia Zaharia, *op.cit.*, p. 283-284; D.Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 70.

⁵⁶ P. Verona, *Memoriu relativ la descoperirile făcute în regiunea Herții din județul Dorohoi*, în *R/R*, V-VI, 1935-1936, p. 635-637.

Șoldănești⁵⁹, Rudi-Dondușeni⁶⁰, Bila-Chițmani⁶¹, Lomaciniț-Sochireni⁶², Dobrinăuți-Zastavna⁶³ sau Perebichivți-Hotin⁶⁴. Unele dintre aceste așezări fortificate vor constitui centrul unor formațiuni prestatale de tipul cnezatelor, ca cel întemeiat la Fundu Herții⁶⁵ de către comunitățile sătești din zonă. Aceste fortificații au utilizat platourile mai înalte din unele părți ale podișului, locuri dominante mai greu accesibile, eficiența lor strategică și militară fiind evidentă de vreme ce multe dintre ele vor fi folosite și în perioada secolelor XII-XIII.

În general, condițiile favorabile oferite de zonele Podișului Moldovei au permis comunităților sătești să-și consolideze structura internă și să utilizeze posibilitățile reliefului, acoperit în mare parte de codri seculari⁶⁶ pentru a se apăra și a supraviețui în situația precară determinată de desele pătrunderi de populații migratoare. Alcătuite în principal din 30-40 de gospodării și grupate în vatra satului pe criteriul cetelor de neam, comunitățile erau organizate riguros după o serie de cutume moștenite din vechile structuri romane, trăsături care le-au permis formarea unor uniuni teritoriale de tipul *romaniilor populare*⁶⁷. Asemenea structuri au asigurat o viețuire neîntreruptă în cadrul unor microregiuni, continuitatea de locuire, în pofida situației create de marile migrații, fiind astfel asigurată secole de-a rândul.

Așa cum s-a mai amintit⁶⁸, numărul deosebit de mare al obiectivelor descoperite de cercetările întreprinse s-a datorat mobilității satelor din evul mediu timpuriu, comunitățile rurale practicând o

⁵⁷ G.F. Cebotarenko, *Kalfa-gorodișče VIII-X vv, na Dnestre*, Chișinău, 1973.

⁵⁸ N. P. Tel'nov, I. Vlasenko, *Cetățuia Răciula*, în *Pyretus*, I, Ungheni, 2001, p. 15-20.

⁵⁹ I. Hîncu, *Cetăți antice și medievale timpurii în Republica Moldova*, Chișinău, 1993, p. 124-125.

⁶⁰ G.B. Fedorov, G.F. Cebotarenco, *Pamjatniki drevnich slavjan (VI-XIII vv)*, Chișinău, 1974, p. 74-76; I. Hîncu, *op.cit.*, p. 40-43.

⁶¹ B.O. Timoșciuk, *op.cit.*, p.147, nr. 11.

⁶² *Ibidem*, p. 148, nr 112.

⁶³ *Ibidem*, p. 152-154, nr. 70.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 160, nr. 142-144.

⁶⁵ D.Gh. Teodor, *Un cnezat românesc la est de Carpați în secolele IX-XI e.n.*, în *Alla, A.D. Xenopol*, Iași, 20, 1983, p. 81-87.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 86-87.

⁶⁷ N. Iorga, „Romania” și barbarii în secolul al VI-lea, în *Studii asupra evului mediu românesc*, ed. S. Papacostea, București, 1984, p. 29-38.

⁶⁸ D.Gh. Teodor, *Satul romanic și vechi românesc în mileniul marilor migrații*, în *Prelegeri Academice*, V, Iași 2006, 5, p. 113.

agricultură extensivă care îi obliga să caute, după un anumit număr de ani de exploatare, terenuri noi care să le înlocuiască pe cele vechi, mai puțin rentabile, lăsând astfel în numeroase locuri urma vetrelor lor de sat. Numărul obiectivelor descoperite este deosebit de mare, dovadă că zonele de podișuri ale Moldovei erau extrem de propice pentru întemeierea unor noi vetre de sat.

Regiunile de podișuri, ca cele ale Moldovei dintre Carpații Orientali și Nistru, prin trăsăturile lor principale, au fost arealele în care viața satelor medievale timpurii s-a putut dezvolta ascendent, a sporit de-a lungul secolelor, menținând ponderea etno-demografică locală, limba și credința creștină, elemente esențiale care au favorizat asimilarea resturilor de migratori stabilite definitiv aici. Vestigiile medievale timpurii descoperite în Podișul Moldovei arată limpede că principalele coordonate de timp și spațiu ale procesului de etnogeneză românească trebuie raportate în primul rând acestor zone, ca și acelor de aceeași natură din restul spațiului de la nordul Dunării de Jos. Datorită mediului natural din aceste regiuni a fost posibilă dezvoltarea și continuitatea comunităților sătești autohtone, care, în pofida vicisitudinilor din perioada marilor migrații, au reușit să mențină nealterată romanitatea în această parte a sud-estului european.